

**ДОСТУПНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ:
ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА НАВКОЛО ІСТОРИЧНОЇ БУДІВЛІ
ТЕАТРУ ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ЛЬВОВІ****¹Васильєв П.О.,**

ст. викладач,

Vasyliiev.Pavlo@nupp.edu.ua, ORCID: 0000-0002-9800-8152

²Мойсеєнко А.Д.,

аспірант,

artem.moiseienko@gmail.com, ORCID: 0009-0003-6716-4181

¹*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,*²*Київський національний університет будівництва і архітектури*

Анотація. У статті проаналізовано відкриті простори навколо історичної будівлі Львівського академічного драматичного театру імені Лесі Українки як потенційні елементи «відкритого ядра» культурного кластера. Дослідження виконано в контексті універсального дизайну, який розглядається як основа формування доступного й інклюзивного міського середовища. Розкрито роль пішохідних підходів, вхідної групи, внутрішнього дворику та фое театру у посиленні взаємодії між інституцією та міською тканиною. Визначено, що відкритість архітектурного середовища та інклюзивні рішення сприяють соціальній інтеграції та розвитку культурних кластерів. Запропоновано рекомендації щодо підвищення доступності й соціальної взаємодії прилеглих просторів театру. Дослідження вперше системно показує, як принципи універсального дизайну можуть бути основою кластерного підходу у контексті історичної будівлі.

Ключові слова: інклюзія, універсальний дизайн, громадські простори, театр, кластерна організація міст, інклюзивність об'єктів культурної спадщини.

Вступ. Сучасні міста розвиваються у напрямі багатофункціональності, просторової взаємодії та посилення ролі культурних просторів як центрів соціальної інтеграції. Формування міських кластерів — освітніх, креативних, культурних, спеціалізованих та наукових — створює нові передумови для взаємодії архітектурного, соціального та економічного середовищ.

Культурний кластер у міській структурі розглядається як просторово-соціальна система, де архітектурне середовище формує умови для міжінституційної взаємодії та соціальної інтеграції. У межах просторового планування кластер функціонує як ядро культурного обміну, у якому громадські простори відіграють роль “тканини зв'язків” між окремими будівлями, функціями та спільнотами. Його ефективність визначається не стільки концентрацією об'єктів, скільки якістю відкритого середовища, яке забезпечує фізичну, візуальну та соціальну доступність. Саме простори спільного користування — площі, двори, пішохідні підходи, фое — формують просторову оболонку культурних закладів, визначаючи ступінь їх інтегрованості в міський ландшафт і зручності для всіх груп користувачів. У цьому контексті архітектурна доступність та інклюзія виступають не лише соціальними орієнтирами, а й базовими просторовими принципами, що визначають якість громадських просторів і здатність культурних інституцій виконувати роль публічних осередків. Забезпечення безперешкодного доступу стає передумовою для активної участі мешканців у

культурному житті міста, перетворюючи фізичну доступність середовища на форму соціальної взаємодії.

Будівля театру Лесі Українки є показовим прикладом того, як історичні об'єкти культури можуть перетворюватися на осередки сучасних культурних кластерів, якщо навколо них формується система доступних, функціонально насичених та соціально інклюзивних відкритих просторів.

Дослідження виконано у межах навчальної програми «Школа універсального дизайну» при ПРООН, що зосереджена на розробці практичних підходів до створення інклюзивних і безбар'єрних середовищ. Отримані результати демонструють, як інклюзивні рішення можуть виступати каталізатором кластерного розвитку, поєднуючи культурні, освітні та громадські функції в єдину просторову систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження спирається на результати попередньої роботи [1], присвяченої формуванню безбар'єрних громадських просторів в історичному середовищі. Авторами було описано основні виклики адаптації пам'яток архітектури до принципів доступності — баланс між збереженням автентичності, реставраційними обмеженнями та потребами сучасного користувача. У цьому контексті простори навколо пам'яток архітектури розглядаються як приклади пошуку комплексного балансу між збереженням історичної автентичності та впровадженням принципів архітектурної і фізичної доступності, що дає змогу адаптувати об'єкти культурної спадщини до сучасних потреб без втрати їхньої історико-культурної цінності.

Сучасні урбаністичні процеси дедалі частіше розглядаються крізь призму кластерного підходу, який передбачає просторову концентрацію взаємопов'язаних інституцій, ініціатив і громадських просторів [2], [3]. Культурні кластери у цьому контексті можна визначити як локальні екосистеми, де переплітаються функції освіти, науки, мистецтва, дозвілля та соціальної комунікації. Вони є не лише осередками креативної діяльності, але й середовищами соціальної інтеграції, що формують нову якість міського простору [4].

У межах сучасного урбанізму кластер трактується як мережа взаємодіючих просторів і спільнот, пов'язаних спільною ідентичністю, функцією або культурною місією [5]. У такій системі ключовим елементом виступає відкритий громадський простір, який забезпечує зв'язок між інституціями, користувачами та міським ландшафтом. Саме відкритість визначає здатність кластера бути не лише територіальним, а й соціально інтегрованим [6], [7].

У контексті просторового планування культурний кластер розглядається не лише як сукупність мистецьких чи дозвіллевих об'єктів, а як інтегрована система різнотипних громадських будівель, об'єднаних спільною соціокультурною місією.

Виходячи з умов проєктування та функціонування сучасних громадських будівель і комплексів, важливим компонентом формування цілісного кластера виступають будівлі спеціального призначення — науково-дослідні установи, навчально-тренувальні центри, освітньо-наукові заклади тощо. Саме вони забезпечують аналітичну глибину та сталість розвитку кластерної системи, поєднуючи культурно-просвітницьку діяльність із науковими практиками. Такі об'єкти доповнюють архітектурну та соціальну структуру культурного середовища, розширюючи його функціональний потенціал і сприяючи формуванню інноваційних сценаріїв використання міського простору.

Відкриті громадські простори є головним індикатором якості міського життя [8], [9]. Вони характеризуються прозорістю меж, гнучкістю сценаріїв користування, фізичною та візуальною доступністю. У випадку історичних культурних об'єктів, таких як театр імені Лесі Українки, архітектурна доступність стає інструментом оновлення зв'язків між минулим і сучасним, між інституційним і повсякденним рівнями міського життя. Як відзначає Р. Флорида, саме концентрація креативного потенціалу в публічному просторі є рушійною силою міських трансформацій [10].

Паралельно з кластерною моделлю розвивається концепція універсального дизайну, що виникла як реакція на потребу створення середовищ, зручних і доступних для всіх людей — незалежно від віку, фізичних чи когнітивних особливостей та можливостей [11], [12]. На

відміну від адаптаційного підходу, універсальний дизайн методологічно закладає принципи інклюзивності в проектування, коли фізична доступність є базовим параметром. В історичному міському середовищі його застосування дає змогу зберігати автентичність простору, водночас розширюючи можливості користування усіма групами населення.

Інклюзія в цьому контексті розглядається як багатовимірне явище, що охоплює фізичну, інформаційну, економічну та соціальну доступність. Фізична доступність забезпечує безперешкодне пересування та користування простором для всіх груп населення; інформаційна — зрозумілу навігацію, комунікацію та ознайомлення з функціями об'єкта; економічна — можливість участі незалежно від фінансових ресурсів; соціальна — інтеграцію різних груп користувачів у спільну діяльність. Поєднання цих аспектів робить простір здатним реалізовувати свою функцію як середовища соціальної взаємодії.

У культурних середовищах універсальний дизайн виходить за межі технічних норм — він стає соціально-просторовою філософією, де кожен користувач розглядається як рівноправний учасник міського життя [13]. Як зазначають Е. Стейнфілд та Дж. Майзел, універсальний дизайн — це не лише технічна адаптація, а спосіб мислення, який забезпечує «видиму гостинність» середовища [12]. Такий підхід посилює відкритість культурних інституцій, роблячи їх справжніми центрами громадської взаємодії.

Поєднання кластерного підходу та принципів універсального дизайну створює передумови для формування інклюзивних кластерів — мережових утворень, що об'єднують архітектурні, соціальні, культурні та наукові ресурси міста. У цій системі відкритий простір виступає не лише середовищем пересування, а й платформою для обміну, навчання та спільного дозвілля, у якій історична архітектура поєднується з новими соціальними практиками та сценаріями використання.

Постановка завдання. Дослідження сфокусоване на виявленні принципів і інструментів формування доступних громадських просторів навколо будівлі театру ім. Лесі Українки у Львові як потенційного ядра культурного кластера міста. Основою роботи стали принципи універсального дизайну та кластерного підходу, а методологія включала поєднання польового спостереження, просторового аналізу, аудиту безбар'єрності та порівняльного аналізу аналогічних культурних кластерів у європейських містах.

Польові спостереження передбачали фіксацію сценаріїв користування простором — напрямків пішохідних маршрутів, точок зупинок, зон концентрації користувачів і доступності основних входів. Просторовий аналіз охоплював визначення функціональних зон, взаємозв'язків між ними та потенціалу трансформації території згідно з принципами універсального дизайну.

Окремо було проведено картування бар'єрів і можливостей, що дозволило визначити проблемні ділянки та потенційні зони інтеграції театрального середовища у міську тканину.

В особливому фокусі опинилися п'ять основних просторових компонентів, що формують навколишнє середовище театру:

1. **Пішохідні підходи з боку прилеглих зупинок громадського транспорту** — визначають рівень фізичної доступності будівлі, безпечність пересування та візуальну орієнтацію відвідувачів.

2. **Простір перед головним входом** — виконує функцію майданчика зустрічей, очікування та подій.

3. **Внутрішній дворик перед малою сценою** — має високий потенціал для організації камерних заходів, неформальної взаємодії творчих спільнот і тимчасових інсталяцій, що потенційно спроможний перетворитися на відкриту сцену театрального кластера.

4. **Фоє театру** — розглядається як напівпублічний перехідний простір між містом і інституцією, що здатен виконувати роль “соціального шлюзу” культурного кластера.

Пункт незламності — як тимчасовий, але показовий елемент просторової адаптації в умовах воєнних дій та невиправданої агресії російської федерації, що підкреслює важливість гнучкості та стійкості громадських просторів.

У дослідженні враховано принципи партисипативного планування, що передбачає залучення широкого спектру користувачів, зокрема маломобільних груп, представників культурних спільнот та локальних ініціатив, до процесу формування пропозицій. Такий підхід відображає кластерну логіку співпраці та спільної відповідальності за простір.

Для оцінки рівня доступності застосовано п'ять базових принципів універсального дизайну: безбар'єрність, зчитуваність, мультисенсорність, безпечність і гнучкість.

Застосування цих критеріїв дозволило провести системну оцінку прилеглої території театру та розробити концептуальні пропозиції щодо підвищення її інклюзивності й доступності в структурі культурного кластера Львова.

Під час формування пропозицій було враховано діючі нормативні документи [14], [15] та позитивний досвід адаптації інших історичних просторів у Львові (зокрема площі Ринок), а також європейські приклади (Венеція, Грац, Вільнюс) [16], [17]. Методологічною основою для підбору рішень став «Альбом безбар'єрних рішень», «Альманах безбар'єрних рішень» Школи Універсального Дизайну та напрацювання ініціатив Big City Lab, що узгоджуються з принципами універсального дизайну [18], [19].

Основний матеріал і результати. Будівля Львівського академічного драматичного театру ім. Лесі Українки розташована в центральній частині міста, у зоні, де історична міська тканина поєднується з активними транспортними та пішохідними маршрутами (рис. 1). Квартал театру має трикутну конфігурацію й оточений двома важливими міськими артеріями — вулицями Городецькою та Шевченка, які формують інтенсивний рух пішоходів і транспорту. Безпосереднє оточення театру — театральний центр «Слово і голос», підприємство «Львівенергозбут» і храм святої Анни УГКЦ — утворює потенційну основу культурно-громадського мікрокластера, де взаємодіють сакральні, мистецькі та адміністративні простори.

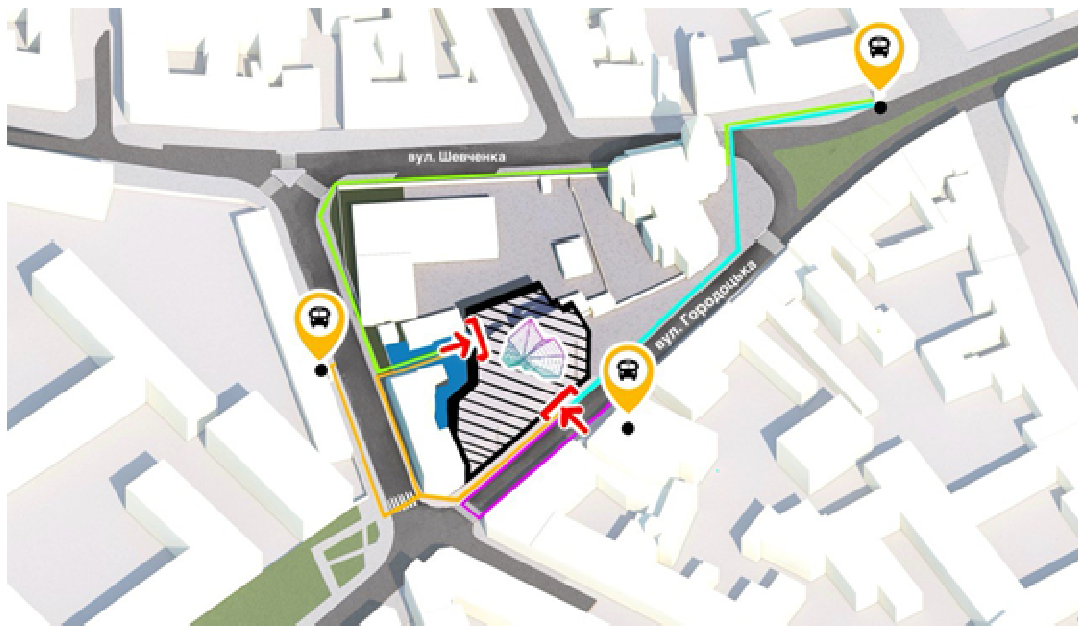

Рис. 1. Ситуаційна схема розміщення театру Лесі Українки у м. Львів. (Розробка автора)

Прилеглі зони театру — пішохідні підходи, площа перед головним входом, внутрішній дворик, фое та навколишні площі — формують систему відкритих просторів, що виконують роль “медіаторів” між архітектурним об’єктом і міським середовищем. Нині більшість підходів характеризується фрагментарною доступністю, однак вони мають високий потенціал інтеграції до пішохідної мережі центру через удосконалення навігації, озеленення, освітлення та елементів універсального дизайну.

Простір перед головним входом, який сьогодні виконує переважно транзитну функцію, має потенціал трансформації у відкритий майданчик взаємодії — своєрідне “публічне фое”

просто неба”. Внутрішній дворик, відокремлений від транспортного руху, може стати камерним простором соціально-креативної активності — місцем проведення воркшопів, відкритих репетицій, невеликих вистав і неформальних зустрічей. Універсальний дизайн цього простору передбачає безбар’єрність, мультисенсорність та адаптивність для користувачів із різними потребами (рис.2).

Рис. 2 Існуючий стан вхідного простору до великої сцени театру Лесі Українки [20]

Фос театру має потенціал функціонувати як напівпублічний простір повсякденного користування — зона короточасного відпочинку, зустрічей або подій культурно-освітнього характеру. Така трансформація сприяє розширенню комунікативного поля театру за межі його традиційної сценічної діяльності.

Перспективним напрямом розвитку є реорганізація території біля службового входу — через часткове озеленення, облаштування додаткового доступу до дворику та створення зон короточасного перебування. Інтеграція суміжних ділянок — площі перед храмом святої Анни та меморіалу 100-річчя ЗУНР — дозволить сформувати безбар’єрний пішохідний маршрут, який об’єднає сакральний, культурний і меморіальний простори в єдину композиційну систему “відкритого кільця”.

Тимчасові інтервенції, зокрема функціонування пункту незламності під час воєнного стану, засвідчили гнучкість театального середовища та здатність культурних інституцій адаптуватися до соціальних викликів. У цьому контексті архітектурна відкритість простору навколо театру виступає каталізатором сталого культурного розвитку, інструментом соціальної інтеграції та формування нової моделі інклюзивного міського середовища.

Формування відкритого культурного ядра навколо театру ім. Лесі Українки розглядається як процес поєднання просторових, соціальних і символічних рівнів взаємодії. На основі проведеного аналізу визначено шість ключових принципів, що можуть стати основою для створення інклюзивного, доступного та функціонально різноманітного середовища театального кластера.

Принцип відкритості меж. Театр і прилеглі території мають формувати “пористу” структуру, де зовнішній міський простір плавно переходить у напівпублічні внутрішні зони.

Фасад, фое, територія перед входом і дворик малої сцени розглядаються не як закриті частини установи, а як відкрита мережа громадських просторів, доступна упродовж більшої частини доби. Візуальна та фізична прозорість сприяє сприйняттю театру як інтегрованої частини міста, а не ізольованої інституції.

Принцип безбар'єрності. Основою є усунення фізичних, візуальних і інформаційних бар'єрів. Передбачається вирівнювання покриттів, облаштування пандусів і підйомників, тактильних смуг, контрастних позначень та зручної навігації. Безбар'єрність трактується не лише технічно, а як етика простору, що визнає рівноправність усіх користувачів.

Принцип багатofункціональності. Простори навколо театру мають забезпечувати різні сценарії використання — від щоденного відпочинку до проведення культурних подій, воркшопів, камерних виступів, освітніх ініціатив. Гнучкість благоустрою, мобільні елементи меблів, світлові й звукові рішення створюють можливість швидкої трансформації простору під конкретні потреби.

Принцип соціальної інклюзії. Інклюзивність розглядається як механізм залучення різних соціальних і вікових груп до спільного користування простором. Це передбачає проектування зон із різним рівнем активності (спокій, спілкування, події), безпечні дитячі куточки, місця короточасного відпочинку, зони тіні та питної води. Простір стає не лише фізично доступним, але й психологічно відкритим для широкого кола відвідувачів.

Принцип формування спільнот і культурних субсередовищ. Культурні кластери природно генерують нові форми соціальної взаємодії — від тимчасових творчих колаборацій до стабільних міських субкультур. Навколо відкритих і доступних просторів виникають спільноти практики — групи, що об'єднуються не формально, а через спільний досвід користування простором, участі в подіях, творчості або волонтерства. Театр імені Лесі Українки, завдяки своїй відкритості, має потенціал стати "інкубатором малих культурних середовищ" — середовищ, у яких перетинаються різні покоління, дисципліни й світогляди. Такі спільноти підтримують життєздатність кластера, забезпечуючи його соціальну сталість і самооновлення поза рамками офіційних програм чи фінансування.

Принцип культурної контекстності. Усі рішення мають зберігати ідентичність історичного середовища, не створюючи стилістичних дисонансів. Дизайн елементів благоустрою, матеріали та кольори повинні підкреслювати архітектуру театру і водночас надавати сучасного звучання. Культурна спадщина розглядається не як обмеження, а як ресурс для оновлення простору через сучасні інтерпретації.

З огляду на вище вказане, прилеглі простори театру ім. Лесі Українки можуть виступати не лише як фізичне "відкрите ядро" культурного кластера, але й як соціальний каталізатор, що сприяє формуванню міських спільнот і субкультур. Саме через взаємодію різних користувачів — митців, мешканців, студентів, відвідувачів театру — формується жива екосистема культури, де простір стає середовищем творення, діалогу і самоідентифікації. Такі процеси забезпечують довготривалу життєздатність кластера, адже підтримують його "м'які зв'язки" — не лише інституційні, а й соціальні, емоційні та культурні.

Формування відкритого ядра культурного кластера навколо театру ім. Лесі Українки передбачає поєднання архітектурних, соціальних і функціональних рішень, які сприяють доступності, інклюзивності та взаємодії між інституціями. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на результатах просторового аналізу та принципах універсального дизайну, що забезпечують створення гнучкої та відкритої системи громадських просторів.

У першу чергу доцільно здійснити реконфігурацію пішохідних підходів від зупинок громадського транспорту. Запропоновані заходи включають пониження бордюрів, облаштування пандусів і реорганізацію пішохідних переходів із мінімальним ухилом; встановлення тактильних орієнтирів, контрастного маркування та навігаційних піктограм. Додаткове озеленення, сучасне освітлення та розміщення лав забезпечать комфорт, безпеку та візуальну привабливість руху. У результаті формується відкрита «лінія підходу» — цілісна просторово-комунікаційна структура, що інтегрує театр у навколишню міську

тканину та підсилює його роль як культурного орієнтира в ландшафті центральної частини Львова.

Простір перед театром має потенціал стати важливою публічною локацією кластерного ядра. Нині він виконує переважно транзитну функцію, проте завдяки своїм масштабним параметрам і композиційному зв'язку з головним фасадом може бути трансформований у відкритий громадський простір (рис 3.). Рекомендовано впровадити елементи універсального дизайну — мобільні лави різної висоти, тіньові навіси, модульні подіуми, контрастне покриття та візуальні орієнтири. Такі заходи сприятимуть підвищенню зручності, залученню користувачів різного віку й мобільності та перетворять площу на “фое просто неба”, що слугуватиме місцем зустрічей, подій і неформальної взаємодії.

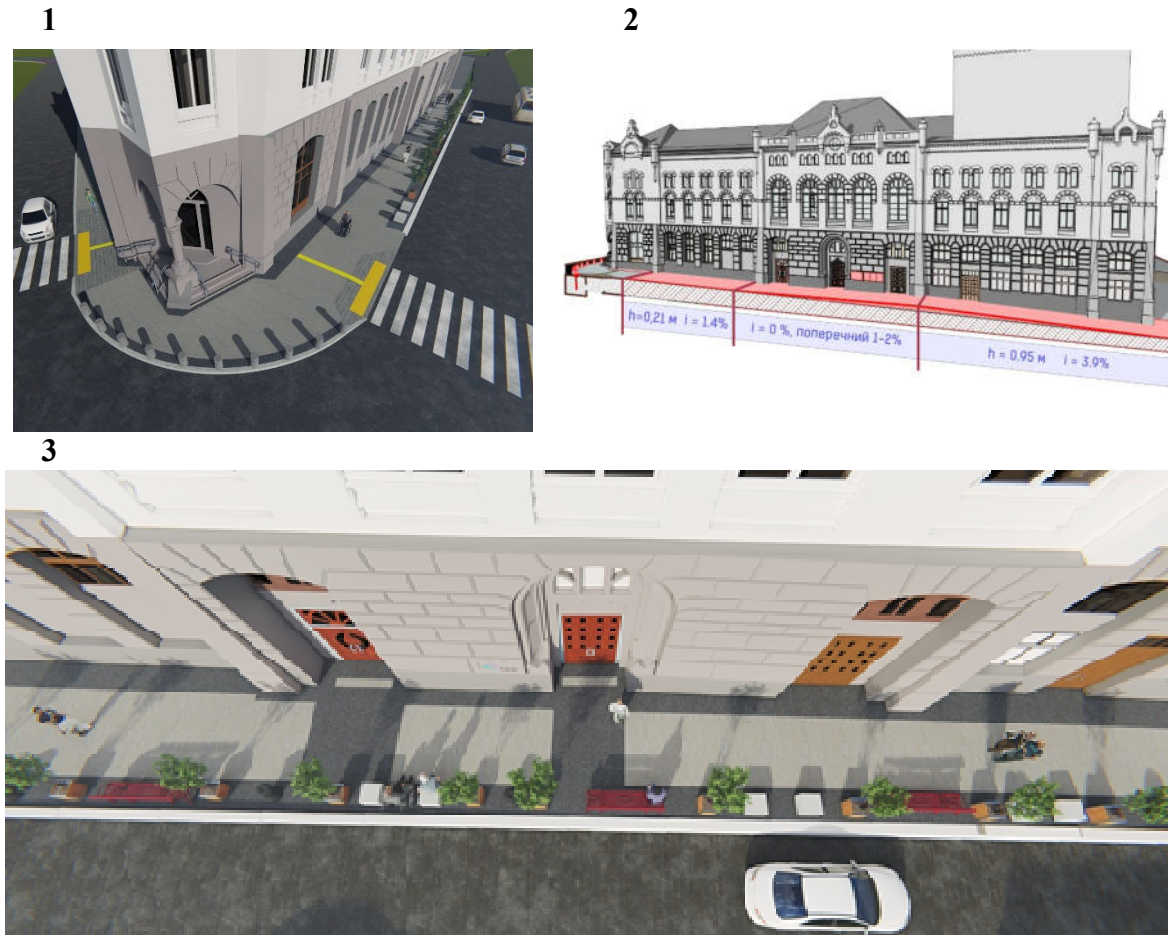

Рис. 3 Проектні пропозиції реорганізації шляхів, що ведуть до театру Лесі Українки:

- 1) перехрестя вулиць Городоцька та Ю. Бенедиктовича. 2-3) безбар'єрні рішення вхідної групи театру Лесі Українки). (Розробка автора)

Реконцептуалізація дворику може передбачати відкриття візуальних і пішохідних зв'язків із прилеглими вулицями, облаштування невеликого амфітеатру, зелених стін і багатофункціонального покриття, що поєднує зони перебування та подієві майданчики.

Завдяки такому підходу дворик може перетворитися на «внутрішнє ядро відкритого театру» - простір для камерних вистав, репетицій, публічних дискусій і діяльності творчих спільнот. Його активізація сприятиме формуванню нових міських субкультур і міждисциплінарних мереж співпраці, характерних для сучасних культурних кластерів.

В умовах динамічних соціальних трансформацій чітко простежується тенденція до багатоцільового використання архітектурних просторів. У цьому контексті фое театру може функціонувати не лише в межах театральних подій, але й у позатетральний час — як

відкрита платформа для короткотермінових зустрічей, лекцій, читань чи неформальних дискусій.

Додавання універсальних елементів — доступних місць для сидіння, інформаційних табло, тактильних карт і навігаційних систем — сприятиме перетворенню фое на напівпублічний сегмент міського простору, що поєднує інституційний і громадський рівні взаємодії.

Окремої уваги заслуговує територія біля службового входу театру. Цей умовно «сірий» простір має значний потенціал для багатофункціонального переосмислення. Реорганізація території — зокрема часткове озеленення, демонтаж тимчасових споруд та облаштування додаткового входу до внутрішнього дворику через існуючу арку — здатна посилити внутрішню циркуляцію та підвищити доступність простору.

Територія може поєднувати логістичні та соціальні функції — зони короткочасного відпочинку, місця для паркування велосипедів або автомобілів маломобільних груп населення. Це рішення підсилює принцип доступності й водночас сприяє інтеграції службових зон у загальну структуру відкритого кластера.

Не менш важливим завданням є формування безбар'єрних зв'язків між прилеглими територіями до театру, площами храму св. Анни та меморіалом ЗУНР. Дана інтеграція передбачає вирівнювання покриттів, облаштування зручних лав і візуальних орієнтирів.

У результаті утворюється спільний пішохідний маршрут, який поєднує сакральний, культурний і меморіальний простори, формуючи «відкрите кільце» одного з культурних кластерів Львова. Це кільце діє не лише як просторово-пішохідна структура, а й як символічна система міської взаємодії, що підтримує культурну ідентичність і спільнотну згуртованість.

Важливу роль відіграють тимчасові інтервенції як інструмент оновлення. Запровадження мобільних елементів благоустрою дозволить тестувати рішення у реальному середовищі. Проведення спільних подій сприятиме залученню громади до формування простору. Досвід функціонування пункту незламності може бути використаний як модель адаптивного використання культурної інфраструктури.

Узагальнюючи, запропонована система принципів і заходів спрямована на трансформацію території театру ім. Лесі Українки у відкритий, гнучкий і доступний осередок культурної взаємодії. Впровадження цих рішень дозволить:

- посилити комунікаційні зв'язки між культурними інституціями району;
- створити середовище рівних можливостей для всіх користувачів;
- забезпечити сталість і багатофункціональність громадських просторів;
- підвищити соціальну та культурну привабливість центральної частини Львова.

Таким чином, відкритість простору театру Лесі Українки не лише сприяє фізичній доступності, а й формує інклюзивну спільноту міста, де культура, освіта, наука й повсякденне життя перетинаються у єдиному середовищі співтворення. Такі процеси забезпечують довготривалу життєздатність кластера, адже підтримують його «м'які зв'язки» — не лише інституційні, а й соціальні, емоційні та культурні.

Висновки. Просторова структура навколо Львівського академічного драматичного театру ім. Лесі Українки демонструє високий потенціал формування відкритого культурного ядра, здатного об'єднати різні функції та середовища міста. Сукупність прилеглих просторів — фое, площа перед головним входом, пішохідні підходи та внутрішній дворик — утворюють багатофункціональну систему, що одночасно виконує архітектурну, соціальну та комунікаційну роль.

У цьому контексті універсальний дизайн виступає не стільки технічним, скільки **стратегічним інструментом розвитку міського кластера**. Інклюзивне планування простору дозволяє театру стати майданчиком діалогу між культурами, поколіннями, соціальними групами — простором, який реально живе між подіями.

Переосмислення просторового наповнення довкола театру здатне створити новий тип громадського простору, що поєднує культурну, освітню, дозвілєву та комунікативну

функції. Така інтеграція внутрішніх і зовнішніх зон театру сприяє утворенню **«відкритого ядра кластера»**, посилює зв'язки з навколишнім урбаністичним середовищем і створює умови для формування локальних творчих спільнот і субкультур.

Проведений аналіз показав, що навіть **точкові втручання** у відкритий простір історичних будівель можуть зумовити суттєві зміни в міській тканині — від підвищення рівня навігаційної зручності та комфорту до формування нових соціальних сценаріїв використання простору.

Відкритість і інклюзія стають визначальними чинниками сталого кластерного розвитку. Вони формують довіру між містом, громадою та інституціями, підтримують локальну ідентичність і стимулюють появу нових форматів міської активності. Таким чином, інклюзивний простір навколо театру виступає каталізатором **«м'якої урбанізації»** — поступового, але глибокого оновлення міського життя через просторову відкритість, діалог і спільну участь мешканців, що підтримує сталість та стійкість міського середовища.

Як зазначено у дослідженнях урбаністичного середовища, «ігнорування бар'єрів у місті часто пов'язане з недостатньою інтеграцією зовнішнього простору громадських об'єктів із їх внутрішнім дизайном». Саме така інтеграція у випадку театру ім. Лесі Українки є передумовою створення сталого відкритого кластерного ядра, що поєднує архітектурну спадщину, сучасні соціальні практики та інноваційні моделі доступності.

Література

- [1] П. О. Васильєв, М. В. Васильєва, “Формування безбар'єрних громадських просторів в історичному середовищі: виклики та можливості”, Комунальне господарство міст, том. 3, № 191, ст. 212–219, 2025.
- [2] M. E. Porter, Clusters and the new economics of competition, Vol. 76. No. 6. Boston: Harvard Business Review, 1998.
- [3] C. Landry, The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators, London: Routledge, 2012.
- [4] П. О. Васильєв, С. Р. Демченко, “Культурні кластери як індикатори міського розвитку”, Тези 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, НУ Полтавська Політехніка, 2025, ст. 51–53.
- [5] A. J. Scott, Cultural economy and the creative field of the city, Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 92.2, p. 115-130, 2010.
- [6] R. Sennett, Building and Dwelling: Ethics for the City, Farrar, Straus and Giroux, 2018.
- [7] S. Tiesdell and D. Adams, Urban Design in the Real Estate Development Process. Oxford, John Wiley & Sons, 2011.
- [8] J. Gehl, Cities for People. Washington, DC, USA: Island Press, 2013.
- [9] C. Montgomery, Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design. New York, NY, USA: Farrar, Straus and Giroux, 2013.
- [10] R. Florida, The Rise of the Creative Class. New York, NY, USA: Basic Books, 2002.
- [11] S. Kose, From barrier-free to universal design: an international perspective, Assistive Technology, vol. 10, no. 1, pp. 44–50, 1998.
- [12] E. Steinfeld and J. Maisel, Universal Design: Creating Inclusive Environments. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2012.
- [13] A. Heylighen, About the nature of design in universal design. Disability and rehabilitation, 36.16: 1360-1368, 2014.
- [14] ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. На заміну ДБН В.2.2-17:2006 ; чинний від 01.04.2019. Київ : Державне підприємство "Укрархбудінформ", 2022. 67 с.
- [15] Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від, № 294-р : станом на 25.03.2025.

- [16] UN-Habitat, Accessibility and Inclusion in Urban Development, 2016. [Online]. Available: <https://www.un.org/disabilities/documents/2015/accessibility-urbandevelopment.pdf>
- [17] CANactions, Heinrich Böll Stiftung, Громадські простори: керівництво для міських трансформацій, Kyiv, Ukraine, 2019. [Online]. Available: <https://canactions.com>
- [18] Довідник безбар'єрності, 2021. [Online]. Available: <https://bf.in.ua>
- [19] UN-DESA, Good Practice in Accessible Urban Planning, 2016. [Online]. Available: <https://social.desa.un.org/issues/disability>
- [20] Л. Гершуненко, "Історія театру." [Online]. Available: <https://teatrlesi.lviv.ua/about/istoria/>

References

- [1] P. O. Vasyliiev and M. V. Vasyliieva, "Formuvannia bezbar'iernykh hromadskykh prostoriv v istorychnomu seredovyshchi: vyklyky ta mozhlyvosti," *Komunalne Hospodarstvo Mist*, vol. 3, no. 191, pp. 212–219, 2025.
- [2] M. E. Porter, *Clusters and the new economics of competition*, Vol. 76. No. 6. Boston: Harvard Business Review, 1998.
- [3] C. Landry, *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, London: Routledge, 2012.
- [4] P. O. Vasyliiev and S. R. Demchenko, "Kulturni klasteri yak indykatory miskoho rozvytku," *Tezy 77-i naukovoï konferentsii profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv universytetu, NU Poltavska Politehnika*, 2025, pp. 51–53.
- [5] J. Scott, *Cultural economy and the creative field of the city*, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 92.2, p. 115–130, 2010.
- [6] R. Sennett, *Building and Dwelling: Ethics for the City*, Farrar, Straus and Giroux, 2018.
- [7] S. Tiesdell and D. Adams, *Urban Design in the Real Estate Development Process*. Oxford, John Wiley & Sons, 2011.
- [8] J. Gehl, *Cities for People*. Washington, DC, USA: Island Press, 2013.
- [9] C. Montgomery, *Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design*. New York, NY, USA: Farrar, Straus and Giroux, 2013.
- [10] R. Florida, *The Rise of the Creative Class*. New York, NY, USA: Basic Books, 2002.
- [11] S. Kose, *From barrier-free to universal design: an international perspective*, *Assistive Technology*, vol. 10, no. 1, pp. 44–50, 1998.
- [12] E. Steinfeld and J. Maisel, *Universal Design: Creating Inclusive Environments*. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2012.
- [13] Heylighen, *About the nature of design in universal design. Disability and rehabilitation*, 36.16: 1360–1368, 2014.
- [14] DBN V.2.2-40:2018. *Inkluzyvnist budivel i sporud. Osnovni polozhennia. Na zaminu DBN V.2.2-17:2006; chynnyi vid 01.04.2019*. Kyiv, Ukraine: Derzhavne pidpriemstvo "Ukrarkhbudinorm", 2022.
- [15] *Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbar'iernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 294-r vid 25.03.2025*.
- [16] UN-Habitat, Accessibility and Inclusion in Urban Development, 2016. [Online]. Available: <https://www.un.org/disabilities/documents/2015/accessibility-urbandevelopment.pdf>
- [17] CANactions, Heinrich Böll Stiftung, *Hromadski prostory: kerivnytstvo dlia miskykh transformatsii*. Kyiv, Ukraine, 2019. [Online]. Available: <https://canactions.com>
- [18] *Dovidnyk bezbar'iernosti*, 2021. [Online]. Available: <https://bf.in.ua>
- [19] UN-DESA, *Good Practice in Accessible Urban Planning*, 2016. [Online]. Available: <https://social.desa.un.org/issues/disability>
- [20] L. Hershunenko, "Istoriia teatru." [Online]. Available: <https://teatrlesi.lviv.ua/about/istoria/>

**ACCESSIBILITY AND INCLUSION AS CATALYSTS OF CLUSTER DEVELOPMENT:
SPATIAL ANALYSIS OF THE ENVIRONMENT AROUND THE HISTORIC BUILDING
OF THE LESYA UKRAINKA THEATRE IN LVIV**

¹**Vasyliiev P.O.,**

Senior Lecturer,

Vasyliiev.Pavlo@nupp.edu.ua, ORCID: 0000-0002-9800-8152

²**Moiseienko A.D.,**

PhD Student,

artem.moiseienko@gmail.com, ORCID: 0009-0003-6716-4181

¹*National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”*

²*Kyiv National University of Construction and Architecture*

Abstract. The article examines the open spaces surrounding the historic building of the Lesya Ukrainka Academic Drama Theatre in Lviv and their role in forming an “open core” of a potential cultural cluster in the city’s central area. The research focuses on the spatial characteristics of pedestrian approaches, the main entrance square, the inner courtyard, and the theatre foyer, all of which influence the levels of accessibility, inclusiveness, and social interaction among users. The methodological framework is based on the principles of universal design, interpreted as a contemporary tool for social integration and for creating environments that meet the needs of all population groups. The study analyses how permeability, flexible spatial use, and the openness of boundaries contribute to strengthening inter-institutional connections, activating cultural practices, and generating new forms of interaction among visitors, residents, and creative communities.

The research identifies key spatial barriers revealed through field observations, evaluates the accessibility of adjacent areas according to universal design criteria, and outlines the potential for transforming the theatre’s surroundings in line with the cluster approach. The findings demonstrate that inclusive solutions — such as clear navigation, barrier-free pedestrian routes, multisensory elements, and adaptable public spaces — enhance the theatre’s role as an open cultural institution and improve the quality of the urban environment. The proposed recommendations aim to integrate the surrounding spaces into the wider pedestrian network of the historic centre, improve local infrastructure, and create conditions for the development of a cultural-community micro-cluster. The results confirm that universal design principles can serve as a systemic foundation for the cluster development of historical cultural sites, ensuring a balance between the preservation of architectural authenticity and the formation of an inclusive and accessible urban environment.

Keywords: inclusion, universal design, public spaces, theatre, cluster-based urban development, inclusiveness of cultural heritage sites.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2025

1. [This work](#) © 2025 by [Vasyliiev P.O., Moiseienko A.D.](#) is licensed under [CC BY 4.0](#)